

Vrijheid! We zijn er blij mee, maar hoe meer je erover nadenkt, des te complexer het wordt. Het eerste waar je aan denkt is: doen en laten wat jezelf wilt. Fijn toch?

DOOR Pieter Bosman

Vrijheid

Maar omdat we niet alleen op deze wereld zijn, is er natuurlijk altijd iets of iemand waar we rekening mee moeten houden. Tenzij we ons hier niets van aantrekken en we onszelf daarmee, door anderen ongewenste, vrijheden veroorloven. Bijzonder toch dat het woord vrijheid twee tegengestelde betekenissen heeft. Aan de ene kant het doen waar men zin in heeft, aan de andere kant het overschrijden van alledaagse grenzen. In dit artikel ga ik in op meerdere kanten van dit begrip.

75 jaar vrijheid

Ons nationale thema voor 2020 is '75 jaar vrijheid', waarvoor de eerste activiteiten reeds in 2019 begonnen zijn. Het Nationaal Comité 4 en 5 mei (AFB. 1) schrijft als volgt: *In 2019 en 2020 herdenken we het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog, 75 jaar geleden. We vieren dat we sindsdien weer in vrijheid leven, in het besef dat we samen verantwoordelijk zijn om vrijheid door te geven.*

Met 75 jaar vrijheid, vieren we niet de vrijheid in de ruimste zin van het woord, maar de vrijheid die we heroverd hebben op de bezetter.

Wie het artikel over vrijheid in Wikipedia leest ziet dat het gehele scala van vrijheden nogal omvangrijk is.

Frankeerstempels

Wat vinden we van vrijheid terug in de frankeerstempels? Met de zoekterm 'vrijheid' worden bijna twintig stempels gevonden in de catalogussen van de vereniging Frankeerstempel.nl Eigenlijk maar magertjes, temeer daar meer dan de helft een straatnaam of het vrijheidsbeeld in New York betreft. Verruimt men de zoektocht met de termen: 5 mei, bevrijding, vrede, verzet, oorlog en NAVO, dan is het resultaat vijftig stempels.

Onze vrijheid herkegen we na de bevrijding op 5 mei 1945. Een stempel van de Canadese ambassade (AFB. 2) gedenkt de 50e verjaardag hiervan. Niet zo vreemd omdat het Canadese leger een groot deel van Nederland in 1945 bevrijdde. De Canadezen bleven ongeveer een jaar in het westen gestationeerd en hielpen mee met de wederopbouw van het land. Op alerhande gebied, zo ook met de geboortegolf. Een en ander bezongen in het lied 'Trees heeft een Canadees'! In de jaren daarna vertrokken veel vrouwen naar Canada om zich te herenigen met vriend of echtgenoot.

Wederopbouw

Kort na de afloop van de Tweede Wereldoorlog

was het een eerste noodzaak de wederopbouw ter hand te nemen. Het lijkt wat raar, maar met de wederopbouw werd reeds in 1940 begonnen. Op 14 mei 1940 werd Rotterdam gebombardeerd, een week later was er een Besluit van Wederopbouw en anderhalf jaar later het Basisplan Wederopbouw Rotterdam. Natuurlijk kwam de uitvoering traag op gang, maar in 1948 was de Rotterdamse industriële productie weer op het vooroorlogse niveau en was veel oorlogsschade hersteld.

Naast herstel van dagelijkse behoeften en materiële zaken was er de taak om immateriële zaken op te pakken. Tekenend voor de organisatie daarvan, was dat al vóór de bevrijding het verzet bijeenkwam om na te denken over benodigde zorg voor de nabestaanden van omgekomen verzetsstrijders. Omdat het zuiden van Nederland toen al bevrijd was en men verwachtte dat ook het noorden weldra volgde, werd de Stichting 40-44 opgericht (AFB. 3). Eind juni 1945 werd dit Stichting 1940-1945. Mede door de inzet van deze stichting werd in 1947 de Wet Buitengewoon Pensioen aangenomen. Verzetsstrijders kregen recht op pensioen in geval van invaliditeit en ook nabestaanden kregen recht op een uitkering.

Oorlogsgewonden

De Bond van Nederlandse Militaire Oorlogsen Dienstslachtoffers, kortweg de BNMO (AFB. 4), is opgericht in augustus 1945. Eigenlijk een voortzetting van het contact dat militaire oorlogsgewonden met elkaar hadden in Huize Kareel in Aerdenhout, een van de toenmalige sanatoria. Na afloop van de Tweede Wereldoorlog was er nauwelijks aandacht voor gehandicapte Nederlandse militairen en de

Bezoek ook
onze website:
www.4en5mei.nl

achtergebleven weduwen. De BNMO zette zich in om de levenssituaties van deze militairen of nabestaanden te verbeteren. Zo zamelden de leden geld in met de Appèl-loterijen (AFB. 5+6) voor onder andere een steunfonds en een woonoord voor gehandicapte militairen, met medewerking van de Nationale Loterij. De Oorlogsgravenstichting (AFB. 7+8) werd opgericht in september 1946 met als hoofddoel de Nederlandse oorlogsgraven in te richten en te onderhouden. De graven liggen wereldwijd in meer dan vijftig landen. Mede hierdoor blijft het voor latere generaties zichtbaar dat vrijheid niet vanzelfsprekend is. Daarnaast zoekt de stichting naar de informatie over degenen die begraven zijn. Verder beheert men nog duizenden graven van geallieerden. Waar nodig verzorgt men ook herbegravingen. Om niet te vergeten wat er gebeurd is, willen we door herdenking nog regelmatig stilstaan bij de gebeurtenissen van weleer. Voor de hand liggend zijn dan de dodenherdenking en de bevrijdingsfeesten. Weldra had Nederland dan ook een Comité Nationale Herdenking en een Nationaal Comité Viering Bevrijding. Helaas konden de twee organisaties nauwelijks met elkaar overweg.

Nationaal Comité 4 en 5 mei

De overheid greep in en stelde bij koninklijk besluit in 1987 het Nationaal Comité 4 en 5 mei in (AFB. 9) Dit comité heeft tot doel:

- het geven van richting aan de zingeving van herdenken en vieren
- de organisatie van de jaarlijkse nationale herdenking op 4 mei
- de organisatie van de jaarlijkse nationale viering van de bevrijding op 5 mei
- het voeren van een voorlichtingsbeleid dat tot doel heeft de betrokkenheid bij en participatie aan herdenken en vieren te vergroten
- het bevorderen van de afstemming van landelijke en plaatselijke manifestaties
- het onderhoud van een online database van oorlogsmonumenten

In 2011 kreeg het comité de subsidietaak op het gebied van voorlichting en educatie over de oorlog, die eerder was toebedeeld aan het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Hoe verging het onze strijdkrachten? Op 10 mei 1940 valt het Duitse leger Nederland binnen. Ondanks een verouderde uitrusting weten de Nederlandse strijdkrachten forse te-

genstand te bieden. Als het de Duitsers op de 14e mei nog niet is gelukt Rotterdam in te nemen, dreigen zij de stad te bombarderen. Nog voor het ultimatum afloopt, gebeurt dit ook. De Duitsers dreigen daarna ook Utrecht te bombarderen, waarop wordt besloten zich over te geven en de capitulatieovereenkomst wordt op 15 mei getekend. De inval kostte 2.500 militairen en 2.500 burgers het leven. De manschappen keerden terug naar huis en van de beroeps weken zo'n 1.500 militairen uit naar Groot-Brittannië. Beroepsmilitairen die bleven, werden op 15 juli op non-actief gesteld. In mei 1942 moesten de ex-beroeps zich echter alsnog melden in de Frisokazerne in Assen (AFB. 10) om vervolgens meteen als krijgsgevangenen afgevoerd te worden naar Duitsland.

Irenebrigade

De naar Groot-Brittannië gevluchte militairen en anderen vormden de basis voor een nieuw Nederlands leger, dat vanaf januari 1941 officieel de Koninklijke Nederlandse Brigade heette; later de Koninklijke Nederlandsche Brigade Prinses Irene. Het idee was een eenheid van 5.000 manschappen te formeren. Dit bleek uiteindelijk te hoog gegrepen ondanks instroom van vluchtelingen en reeds in het buitenland wonende Nederlanders.

Op 8 augustus 1944 landde de Irenebrigade in Normandië en in de nacht van 20 september stak de brigade de Nederlandse grens over. De brigade trok op 8 mei als eerste geallieerde eenheid Den Haag binnen. Het Garderegiment Prinses Irene is opgericht op 15 april 1946. Deze nieuwe eenheid zette de tradities voort van de voormalige brigade. Zo hield men de herinnering levend aan een bijzondere episode uit de geschiedenis van de Koninklijke Landmacht.

Toen Nederland – blij met de herwonnen vrijheid – druk was met oorlogsherstel, kreeg het te maken met de vrijheidsdrang van de Indonesiërs. Terwijl het militaire apparaat bezig

was met de (re)organisatie van een Ministerie van Oorlog naar een Ministerie van Defensie (AFB. 11) onder vredesomstandigheden, moest het in opdracht van kabinet en parlement strijden voor behoud van de kolonie Nederlands-Indië. Een periode vol tegenstrijdigheden dus.

NAVO

Ondertussen werd de NAVO (AFB. 12+13) opgericht, een verbond met als doel de veiligheid en vrijheid van de aangesloten landen te garanderen en wereldwijd stabiliteit te bevorderen. De komst van de NAVO heeft grote invloed gehad op de organisatie en samenstelling van de strijdkrachten van de lidstaten. De Defensienota van 1950 vormde de basis voor het herstel van de Koninklijke Landmacht. Het plan voorzag in de invoering van de Amerikaanse organisatievorm en tactische instructies. Het betekende een geheel nieuwe vredesorganisatie van de landmacht. Er kwamen veel nieuwe regimenten bij met als doel tot 5 à 6 divisies te komen (AFB. 14).

Het Noord-Atlantisch Verdrag of Noord-Atlantisch Handvest is een militair verdrag dat wederzijdse verdediging en samenwerking van Noord-Amerikaanse en Europese landen regelt, aanvankelijk vooral als tegenkracht tegen de landen in het Oostblok. Het verdrag werd in 1949 getekend.

De organisatie die dit verdrag uitvoert, is de NAVO met een hoofdkwartier in Brussel. Dit hoofdkwartier heet Supreme Headquarters Allied Powers Europe, volgens goed militair gebruik dus: SHAPE (AFB. 15). SHAPE Technical Centre (STC) was de afdeling die zich vooral bezighield met onderzoek naar en ontwikkeling van luchtverdediging. Deze organisatie is in 1955 opgericht en sindsdien in Den Haag gevestigd. In 1996 werd STC samengevoegd met andere afdelingen en is nu onderdeel van NCI Agency. Een van de kantoren staat nog steeds in Den Haag.

Het frankeerstempel van STC heeft als motto: *Vigilia Pretium Libertatis*, te vertalen als: waak-

anderen over te brengen. Eenmaal in vrijheid is het logisch dat men zich ook op papier gaat uiten. Het voorafgaande moet gedocumenteerd worden, het heden geëvalueerd en de toekomst van de vrijheid gewaarborgd. Genoeg om over te schrijven. De overheid zelf zag meteen de noodzaak hiervan in en richtte vrijwel daags na de bevrijding het Rijksbureau voor Documentatie van de geschiedenis van Nederland in Oorlogstijd op. Een paar maanden later gewijzigd in Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie; afgekort RIOD (AFB. 18). Heden ten dage heet het NIOD. De eerste directeur van het RIOD was Loe de Jong, die in 1956 opdracht kreeg de Nederlandse geschiedenis tijdens de Tweede Wereldoorlog vast te leggen. Dit werd het levenswerk van De Jong, het eerste boek kwam in 1969 uit, het laatste in 1991. Het werk is 14-delig, bevat in 29 banden.

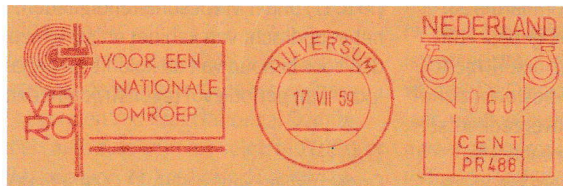
14

15

16

17

zaamheid is de prijs voor vrijheid (AFB 16). Prettig dat er universele dode talen zijn, waarmee men een universeel motto kan maken voor een meertalig bondgenootschap.

In het tv-programma 'Rondje Noordzee' van de VPRO (AFB. 17), in 2018, fietsten de programmamakers (met trapondersteuning) een stuk van de Noordzee fietsroute tussen Stavanger en Kristansand in zuidwest Noorwegen. Als onderweg de accu's

moeten worden opgeladen, vinden zij een oplaadpunt in een stadje, buiten bij een hotel. De bazin vertelt hen dat de fietsen niet op slot hoeven tijdens het opladen. Ze zegt: 'Van ons hotel is de voordeur ook nooit op slot. Wat mij betreft is dat vrijheid!'

Oorlogsdocumentatie

Een paar jaar na de bevrijding is het tijd voor nabeschuiving, tijd om te documenteren en te schrijven, tijd om het begrip vrijheid ook op

Natuurlijk waren er nog anderen die met documentatie op de markt kwamen. Zoals het boek van oud-verzetstrijder en journalist Werkman: *Ik neem het niet* (AFB. 19+20). Andere titels van zijn hand zijn onder andere: *Het dagelijks leven in de Tweede Wereldoorlog*, *Achterhaalde waarheden* en *Dat kan ons niet gebeuren*.

Uitgeverij Sesam kwam op de markt met de boekenserie *Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in Foto's en Documenten* (AFB. 21+22). Dankzij een van de hoofdredacteuren, die ook wekelijks op de zwart-wit tv kwam met zijn beschouwingen over de wereldpolitiek, werd het nogal populair. De persoon in kwestie was mr. G.B.J. Hiltermann, een man met een machtige en prachtige stem.

Meer boeken

De uitgeverij De Geïllustreerde Pers kwam met *Bericht van de Tweede Wereldoorlog* (AFB. 23+24). Een soort verzamelboek dat bestond uit honderd wekelijkse tijdschriften, die per zettien of zeventien stuks tot een boek 'gebonden' konden worden. Deze manier van boekopbouw was in de jaren zestig en zeventig nogal populair; één tijdschrift was niet zo duur, maar het uiteindelijke bedrag relatief hoog. Later verschenen nog eens zeventien boeken, over specifieke onderwerpen en onder dezelfde titel. Als we het over publicaties hebben, ontkomen we niet aan *Soldaat van Oranje* (AFB. 25-27).

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie
Postbus 19769
1000 GT AMSTERDAM
Herengracht 474
1017 CA AMSTERDAM

18

20

19

21

22

24

23

27

25

26

Een boek dat ook verfilmd werd en tot musical omgewerkt. Het boek is geschreven door Erik Hazelhoff Roelfzema, die zich al gauw na de Duitse inval bij het verzet voegde. In 1941 maakte hij de overstek naar Engeland en sloot zich aan bij operatie 'Contact Holland', een groep waarvan leden op de Nederlandse kust werden gezet om hier een opdracht uit te voeren en daarna per boot weer werden opgepikt. Later voegde hij zich als piloot bij de RAF en nam deel aan tientallen missies. Als adjudant van de koningin begeleidde hij Wilhelmina bij haar terugkeer naar Nederland. In 1970 verscheen van hem 'Het hol van de Rattelslang' waarin hij vele van zijn oorlogsbelevissen beschreef. In 1971 werd het boek weer uitgebracht met de titel 'Soldaat van Oranje'. Dit boek werd verfilmd en kwam in 1977 in première. De musical ging in oktober 2010 in première in de speciaal voor de voorstelling gebouwde Theaterhangaar op Vliegveld Valkenburg in Katwijk en is daar nog steeds te zien. Vermeldenswaardig is de presentatievorm van deze musical. De zaal is op een draaischijf gebouwd en bij decorwisseling draait de zaal in de juiste richting. Omdat de zaal in een oude hangar is, is het niet vreemd dat nabij het eind van de voorstelling de hangardeuren open-

gaan en men naar de Dakota op het platform kijkt, waar 'Wilhelmina' uitstapt.

'Dit is wat er gebeurt als je tornt aan vrijheden'. De kop van De Scheveningsche Courant naar aanleiding van de herdenking van het Oranjehotel (AFB. 28), de bijnaam van de Scheveningse gevangenis tijdens de bezetting. De meesten die er belandden, kwamen er niet zonder leed vanaf, velen betaalden met hun leven. 'Mijn vader kwam er in het najaar van 1944 terecht, gesnapt tijdens een poging een varken te verschalken op de boerderij van de Van den Bergh Stichting in Noordwijk, waar veel Duitsers gelegerd waren. Voor zover ik weet is hij tot de bevrijding als schoenmaker, wat hij ook was, tewerkgesteld en heb ik ook nooit gruwelverhalen meegekregen. Hij vertelde wel dat op een gegeven moment (6 mei 1945?) alle bewaking verdwenen was en eenieder heel behoedzaam naar buiten kwam. Hoe thuis te komen? Op de binnenplaats stond nog een fiets, die hij leende en daarmee de rit naar Noordwijk maakte om mijn moeder en de twaalf weken oude zoon (ik) in de armen

te sluiten. Hij is, denk ik, een van de weinige Nederlanders die nooit geroepen heeft: Eerst mijn fiets terug.'

Paspoort tot de vrede

Tweeëntwintig jaar na de bevrijding en net een beetje gewend aan de vijfdaagse werkweek, komt het Nationaal Bureau voor Toerisme in 1967 met de volgende aanbeveling (AFB. 29): 'Toerisme paspoort tot de vrede'. Nu we de vrijheid hadden, moesten we ook maar eens de vrijheid nemen om kennis te gaan maken met de rest van de wereld. Uitzonderingen daargelaten, hield men vakantie in eigen land. Allereerst was het een beetje eng over de grens en verder waren we toen nog niet zo mobiel. Een eigen auto was nog geen gemeengoed. Ook het aantal te besteden vrije of vakantiedagen was nog beperkt. De gedachte achter dit paspoort tot de vrede is dat elkaar kennen en begrijpen leidt tot beter met elkaar omgaan en vrede. Overigens is ook gebleken dat landen met een open en constante toerismesector vrediger zijn dan 'gesloten' landen. Toerisme werkt dus meerder kanten op.

28

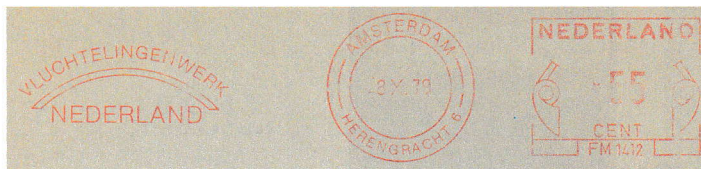

29

30

31

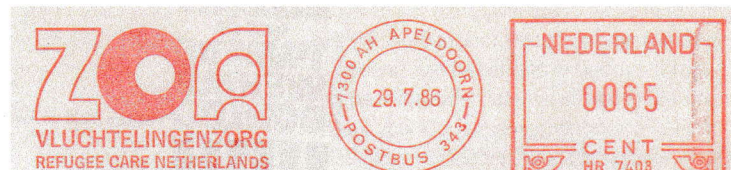
32

33

34

35

Vluchtelingen

Goed is het ook te weten dat Nederland altijd aandacht heeft gehad voor de vluchteling. In de 17e eeuw ving we Vlamingen en Hugenoten op, tijdens de Eerste Wereldoorlog veel Belgen en tussen de twee oorlogen in vluchtelingen uit nazi-Duitsland. Daarom was er niet lang na de bevrijding ook aandacht voor mensen die Oost-Europa ontvluchtten, vooral uit Tsjecho. Onder hen bevonden zich veel docenten en studenten. De universiteiten namen het initiatief deze laatsten te helpen, door hun verdere studie hier te ondersteunen en voor hen een passende maatschappelijke positie te creëren. Hiervoor werd in 1948 het Comité Adhesie Tsjechische Studenten opgericht, dat weldra werd omgedoopt tot Universitair Asyl Fonds (UAF, AFB. 30+31). Daarmee was de UAF de eerste organisatie die zich inzette voor vluchtelingen. De UAF bestaat nog steeds maar heeft inmiddels een breder werkgebied. In 1951 werd het VN-Vluchtelingenverdrag aangenomen. Als VN-lid werd Nederland daarbij ook partij en daarmee verplicht asielaanvragen in behandeling te nemen en bij toekenning een verblijfsvergunning te verlenen.

De volksofstand tegen het stalinistische bewind in Hongarije eind oktober, begin november 1956, was aanleiding tot een grote stroom vluchtelingen naar West-Europa. In Nederland werden spontaan diverse organisaties voor vluchtelingen hulp opgericht, die vooralsnog ongecoördineerd te werk gingen. Toch moest het nog tot 1979 duren voordat de overkoepelende organisatie Vluchtelingenwerk (AFB. 32) tot stand kwam.

Wat de hulp aan de naar Nederland komende vluchteling betreft, kennen we nog de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM, AFB. 33) en Vluchtelingen-Organisaties Nederland (VON, AFB. 34). Het IOM ondersteunt allereerst migranten die willen terugkeren naar hun land van herkomst en geeft zo nodig hulp bij hun herintegratie. Verder biedt het de helpende hand bij hervestiging en gezinshereniging. Daarnaast speelt de organisatie nog een rol bij de erkenning en validatie van opleidingen buiten de EU en bereidt het vluchtelingen voor op de Nederlandse arbeidsmarkt. De VON behartigt de belangen van vluchtelingen die hier hun toevlucht hebben gezocht uit

angst voor hun veiligheid in het land van herkomst. Organisaties die vluchtelingen zorg buiten Nederland verlenen, zoals Stichting Vluchteling en ZOA (AFB. 35), worden hier verder niet besproken. 'Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet'. Een spreuk die al eerder van gelijke strekking in de oude geschriften voorkomt, maar hier vooral bekend uit de Lutherse bijbel van 1545. Wij waren ook niet te beroerd na de bevrijding anderen te waarschuwen voor het onheil van de voorbije veertig jaren, onder het mom *laat het nooit weer gebeuren*. Hieronder een paar stemfels die hiervoor waarschuwen (AFB. 36-38).

FRANKEERSTEMPEL.NL

De vereniging Frankeerstempel.nl is sinds 2009 een voortzetting van de Studiegroep Frankeerstempels Gemeenten (SFG) en heeft daarbij toen haar verzamelgebied uitgebreid tot alle afdrucken van frankeermachines die in Nederland gebruikt zijn of nog gebruikt worden. Dit verzamelen gaat gepaard met het doen van onderzoek naar de achtergrond van die stemfels en het verspreiden van die kennis op de vier jaarlijkse bijeenkomsten

en in de regelmatig verschijnende nieuwsbrieven. Intussen bestaat de vereniging 34 jaar en zijn er al heel wat catalogi gemaakt en artikelen en boekwerken geschreven. Bijgaand artikel laat zien waar dit allemaal toe kan leiden. Ook geïnteresseerd in dit interessante verzamelgebied, kijk dan op onze website: www.frankeerstempel.nl

Gerard Straathof [voorzitter]

F

Francotyp · Hasler · Postalia · Komusina · Neopost

Frankeerstempel.nl

Telefrank · Universal · Krag · Pitney-Bowes · Framat

Dé vereniging voor
de verzamelaar van
frankeerstempels!

NVJ
Voor persvrijheid
Voor uw belangen

36

37

38